

მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება - სირთულე სასამართლო პრაქტიკაში

თათია ჯორბენაძე*

I. შესავალი

მესამე პირის სასარგებლოდ დადებულ ხელშეკრულებაში მონაწილეობენ შემპირებული (მოვალე), შეპირების მიმღები (კრედიტორი) და მესამე პირი, ვის სასარგებლოდაც უნდა შესრულდეს ხელშეკრულება (ბენეფიციარი).¹ მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება არის ორმხრივი, კრედიტორსა (შეპირების მიმღები) და მოვალეს (შემპირებული) შორის დადებული ხელშეკრულება, რომლის მიზანია სარგებელი მოუტანოს მესამე პირს. ამით განსხვავდება იგი სამმხრივი ხელშეკრულებისაგან.² რიგ შემთხვევებში, მესამე პირს მოთხოვნის უფლება ხელშეკრულების დადებისთანავე ან მის შემდგომ წარმოეშობა.³ ხელშეკრულებას, რომლის მიხედვითაც მესამე პირებს მოთხოვნის

* სამართლის მაგისტრი, იურიდიული კომპანია „ჯეი ემ ჯი და პარტნიორების“ იურისტი.

¹ ჭეჭელაშვილი ზ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2010, 85.

² ლეგაშვილი დ., დამოუკიდებელი მოთხოვნით მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების არსებითი პირობების განსაზღვრის თავისებურებანი, სამართლის ჟურნალი, N2, 2016, 105, 106.

³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 8 დეკემბრის განჩინება №ას-718-673-2010; სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 2001, 214;

<<http://www.juraindividuell.de/artikel/grosser-bgb-schein-vertrag-mit-schutzwirkung-zugunsten-drittervsd/>> [16.06.2018];

Silva M.S., The Draft Common Frame of Reference as a “Toolbox” for Domestic Courts: A Solution to the Pure Economic Loss Problem from a Comparative Perspective, Springer, 2017, 169;

<[https://www.jura.uni-](https://www.jura.uni-augsburg.de/lehrende/professoren/gomille/downloads/Skript_Lehrprobe_FU.pdf)

[augsburg.de/lehrende/professoren/gomille/downloads/Skript_Lehrprobe_FU.pdf](https://www.jura.uni-augsburg.de/lehrende/professoren/gomille/downloads/Skript_Lehrprobe_FU.pdf)> [27.05.2018];

<<https://jura-online.de/lernen/drittschadensliquidation-dsl/174/excursus>> [25.05.2018].

თათია ჯორბენაძე, მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება

უფლება აქვთ, გერმანელები უწოდებენ ნამდვილ, სრულ ხელშეკრულებას და ასეთ დროს იყენებენ მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების სამოქალაქო კოდექსის ზოგად მუხლს, რომელიც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 349-ე მუხლის ანალოგია, ასევე, კეთილსინდისიერების პრინციპსა და ნების გამოვლენის გონივრულ განმარტებას.⁴

სტატიაში განხილულ დავებზე სასამართლო გადაწყვეტილებები ძალიან ზოგადად მიუთითებს, რომ მესამე პირის მოთხოვნის უფლება ხელშეკრულების არსიდან გამომდინარეობს, თუმცა ინტერპრეტაციის საფუძველი განმარტებული არ არის.⁵ სასამართლოს სიტყვაძვირი განმარტება ართულებს სამოქალაქო ბრუნვას. მესამე პირისთვის მოთხოვნის უფლების განსაზღვრა ხელშეკრულების დადებისა და სამართლებრივი რისკების განსაზღვრის დროს გარდამტეხ როლს ასრულებს.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ძირითად, ზოგად მითითებებს იძლევა ურთიერთობის მონაწილე სამივე მხარის უფლებებსა და მოვალეობებზე, რაც ნიშნავს, რომ ისეთი ღიად დარჩენილი საკითხები, როგორიცაა, თუ როდის შეიძლება მესამე პირმა მოითხოვოს მის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების შესრულება, სავალდებულოა თუ არა მესამე პირისთვის მოთხოვნის უფლების მისანიჭებლად ურთიერთობის მონაწილე სამივე მხარის ინფორმირებულობა, რას გულისხმობს ურთიერთინფორმირებულობა – ზუსტ იდენტიფიკაციასა თუ ზოგად მითითებას, რითი განსხვავდება ერთმანეთისაგან მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული სამოქალაქოსამართლებრივი, მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ადმინისტრაციული ხელშეკრულება ან ზოგადად ადმინისტრაციული ხელშეკრულება, სასამართლო პრაქტიკით უნდა დარეგულირდეს.

⁴<https://www.lecturio.de/magazin/%C2%A7%C2%A7-328-ff-bgb-echte-vertrag-dritter/> [14.06.2018].

⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2002 წლის 15 მაისის განჩინება №3კ-454-02; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2001 წლის 2 ნოემბრის განჩინება №3კ/804-01.

სტატიაში სასამართლო პრაქტიკის ანალიზით წარმოჩენილია სასამართლოს ურთიერთსაწინააღმდეგო მიდგომა, სასამართლოს მხრიდან მესამე პირის დამოუკიდებელი მოთხოვნის უფლების უფრო ფართო, ზუსტი განმარტების მიზანშეწონილობა სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობისა და მართლმსაჯულების ეკონომიურობის პრინციპიდან გამომდინარე.

II. მესამე პირისთვის უფლების მინიჭების ბუნდოვანი განმარტება

1. გადაწყვეტილება ავტომატურად გადაზიდვა-გადაყვანის შესახებ

მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების ერთ-ერთი ტიპური შემთხვევაა საქმე, სადაც A კომპანიამ B კომპანიას ფიზიკურ პირ C-ს სასარგებლოდ დაუდო ავტომატურად გადაზიდვა-გადაყვანის შესახებ ხელშეკრულება. C-მ საზღაური პირდაპირ B კომპანიას გადაუხადა, რითაც, საკასაციო სასამართლოს აზრით, მოთხოვნის უფლება შეიძინა. სასამართლომ იქვე მიუთითა, რომ შესრულების მოთხოვნის მქონე მესამე პირი შესრულების კრედიტორი ხდებოდა და ამგვარი დასკვნა ხელშეკრულებიდან და საქმეში წარმოდგენილი მასალებიდან გამომდინარეობდა,⁶ თუმცა კონკრეტულად რა სახის მტკიცებულებებისა ხელშეკრულების მუხლები იძლეოდა ამგვარი ინტერპრეტაციის საშუალებას, სასამართლოს არ დაუკონკრეტებია.

2. მესამე პირის სარგებელი სახელმწიფოს

მოთხოვნიდან გამომდინარე

შპს-მ სახელმწიფოგან იყიდა ფართი, რომელიც იძულებით გადაადგილებულ პირებს ჰქონდათ დაკავებული.⁷ ნასყიდობის ხელშეკრულებით განისაზღვრა, რომ შემძენს, სამინისტროს წერილობითი მოთხოვნის საფუძველზე, 10 საბანკო დღის ვადაში

⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 13 მაისის განჩინება №ას-274-262-2015.

⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 28 მაისის განჩინება №ას-668-629-2012.

თათია ჯორბენაძე, მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება

უნდა გადაეხადა გამოსახლებული პირებისათვის კომპენსაცია ან ფართის შესაძენი თანხა. მოპასუხის აზრით, აღნიშნული ხელშეკრულებით მესამე პირებს (მოსარჩელეს) არ ჰქონდა ხელშეკრულებიდან გამომდინარე შესრულების მოთხოვნის უფლება, რადგან მან ვალდებულება იკისრა სახელმწიფოს და არა კონკრეტული პირების მიმართ. სამივე ინსტანციის სასამართლომ გაიზიარა მოპასუხის პოზიცია და შპს-სა და სახელმწიფოს შორის დადებული ხელშეკრულება ჩათვალა მესამე პირის სასარგებლოდ დადებულ ისეთ ხელშეკრულებად, რომლიდანაც შესრულების მოთხოვნის უფლება მხოლოდ კონტრაჰენტებს წარმოეშობოდათ. სასამართლოს ამგვარი ინტერპრეტაციის საფუძველია თვით კონტრაჰენტებს შორის არსებული ვალდებულების შინაარსი, თუმცა **თუ რატომ არ იკითხებოდა ხსენებული გარიგებიდან მესამე პირის მოთხოვნის უფლება, სასამართლოს არ დაუკონკრეტებია.**

3. მესამე პირის მონაცემების გაყალბება

ფიზიკურმა პირმა ბანკთან დადო ხელშეკრულება, რომლითაც ბანკი ვალდებული იყო, გადარიცხული 25 000 აშშ დოლარი გადაეცა მესამე პირისთვის. თანხა ყალბი პირადობის მოწმობით გაიტანა უცნობმა პირმა, რაზეც სისხლის სამართლის საქმე აღიძრა. მესამე პირმა მოითხოვა ბანკისთვის 25 000 აშშ დოლარის დაკისრება.⁸

ქუთაისის სააპელაციო სასამართლომ, საქალაქო სასამართლოსგან განსხვავებით, მოთხოვნა დააკმაყოფილა და მიუთითა სამოქალაქო კოდექსის 349-ე მუხლზე, რომელიც საკასაციო სასამართლომ უცვლელად დატოვა. მაშასადამე, **სასამართლომ მოსარჩელეს მოთხოვნა დაუკმაყოფილა კონტრაჰენტებს შორის არსებული ხელშეკრულების საფუძველზე. თუმცა გადაწყვეტილებით არ იკვეთება, ხელშეკრულების რა სახის ინტერპრეტაციით მიენიჭა მესამე პირს დამოუკიდებელი მოთხოვნის უფლება.**

⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 12 დეკემბრის განჩინება №ას-1205-1225-2011.

მესამე პირს ამგვარი უფლება რომც ჰქონოდა, ბანკისთვის ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრება სასამართლოს მხრიდან თამამი განაცხადია. გადაწყვეტილებით რთულია დამდგარ ზიანთან ბანკის ბრალეულობისა და მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის ამოკითხვა. შესაბამისად, უფრო მიზანშეწონილი იქნებოდა პასუხისმგებლობის არა ბანკისთვის, არამედ დამნაშავეისთვის დაკისრება – თანხის გატანა მოხდა გაყალბებული პირადობით, არაუფლებამოსილმა თანხის მიმღებმა პირმა დაასახელა თანხის ოდენობა და ფულადი გზავნილის ნომერი⁹, ხოლო ბანკის არგუმენტაციით, მას არ ჰქონდა და არც შეიძლებოდა ჰქონოდა გონივრული ეჭვი პირადობის მოწმობის სიყალბესთან დაკავშირებით.

III. მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ადმინისტრაციული და სამოქალაქო სასამართლებრივი ხელშეკრულებების ურთიერთგამიჯვნა

ბანკსა და სამინისტროს შორის დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე, ბანკს მომსახურება უნდა გაენია 2008 წლის აგვისტოს ომში დაზარალებული მოსახლეობისთვის.¹⁰ თბილისის საქალაქო სასამართლოსგან განსხვავებით, **სააპელაციო და უზენაესმა სასამართლომ მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებულ სამოქალაქო სასამართლებრივ ხელშეკრულებად ჩათვალა საქართველოს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროსა და ბანკს შორის „სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ“ დადებული ხელშეკრულება**,¹¹ რომლის მიხედვითაც, სამინისტრო ბანკს აწვდიდა იმ პირების სიას, რომელთა სახელზეც უნდა გახსნილიყო პირადი

⁹ იქვე.

¹⁰ იხ., საქართველოს მთავრობის 2008 წლის 25 დეკემბრის N915 განკარგულება „რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიის შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის საცხოვრებელი ფართობებით უზრუნველყოფისათვის დამატებითი ღონისძიების განხორციელების შესახებ“.

¹¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 15 ივლისის განჩინება №ას-963-921-2013.

თათია ჯორბენაძე, მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება

ანგარიში და თითოეულ ოჯახს უნდა ჩარიცხვოდა 16 620 ლარი. ბანკი მხოლოდ იმ შემთხვევაში ხდებოდა უფლებამოსილი, გაეცა საკომპენსაციო თანხები, თუკი მიმღები პირი, რომლის სახელზეც ანგარიში იყო გახსნილი, დაფიქსირდებოდა ე.წ. დაზუსტებულ სიაში, რომელიც სამინისტროს უნდა მიეწოდებინა ბანკისათვის დამატებითი ინფორმაციის სახით. სწორედ ამ დამატებითი ინფორმაციით, სამინისტრომ მოსთხოვა ბანკს მოსარჩელის ნაცვლად სხვის სახელზე გადაერიცხა თანხა, რის საფუძველზე, ბანკმა მოსარჩელეს ერთი თვის წინ ჩარიცხული 16 620 ლარი ჩამოაწერა. მოსარჩელემ, როგორც 2008 წლის ომში დაზარალებულმა პირმა, მოითხოვა თანხის უკან დაბრუნება.

სააპელაციო სასამართლომ, იხელმძღვანელა რა მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული გარიგების მომწესრიგებელი ნორმებიდან გამომდინარე, დაასკვნა, რომ სამინისტროს სამოქალაქო კოდექსის მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული მომწესრიგებელი ნორმის საფუძველზე¹², უფლება ჰქონდა, შეეცვალა ხელშეკრულებაში მითითებული მესამე პირი და მოსარჩელის მოთხოვნა არ დააკმაყოფილა. აღნიშნული პოზიცია გაიზიარა საკასაციო სასამართლომაც. სასამართლომ განმარტა, რომ მოსარჩელის პრეტენზია სამინისტროს მხრიდან კომპენსაციის მიღების უფლების დაუსაბუთებლად ჩამოართმევს თაობაზე მიეკუთვნებოდა ადმინისტრაციულ სამართალს და შესაბამისად, ცალკე განხილვის სფეროს.

წარმოდგენილ შემთხვევაში აშკარაა ბანკის შეცდომა. სასამართლოს მსჯელობის ძირითადი საგანი ბანკის პასუხისმგებლობის საკითხი უნდა ყოფილიყო და არა სამინისტროს მხრიდან მესამე პირის შეცვლის უფლებამოსილება, რადგან აქ ადმინისტრაციულსამართლებრივი და არა სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობაა. მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულებები კერძო და საჯარო სფეროებში განსხვავებულად წესრიგდება. ერთმანეთისგან განსხვავდება თვით ზოგადად ადმინისტრაციული და კონკრეტულად, მესამე პირის

¹² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 350-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

სასარგებლოდ დადებული ადმინისტრაციულსამართლებრივი ხელშეკრულებაც.

ადმინისტრაციული ხელშეკრულების დადებისას ადმინისტრაციული ორგანო ვერ ისარგებლებს სამოქალაქო ურთიერთობებისთვის დამახასიათებელი ნების ავტონომიით, ვინაიდან იგი ამ მომენტში საჯარო უფლებამოსილებას ახორციელებს.¹³ კანონმდებლობის მიხედვით, ადმინისტრაციულ ორგანოს აქვს უფლება ადმინისტრაციული ხელშეკრულებით მოაწესრიგოს ისეთი ურთიერთობები, რომლის მოწესრიგებაც შეუძლია კანონით მინიჭებული უფლებამოსილების საფუძველზე და ინდივიდუალური ადმინისტრაციულსამართლებრივი აქტის გამოცემით¹⁴.

ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებას სამოქალაქოსამართლებრივისგან მიჯნავს ისიც, რომ ამ უკანასკნელის დადებისას მხარეები წმინდა სამოქალაქოსამართლებრივ უფლებებსა და მოვალეობებს ატარებენ, ხოლო ადმინისტრაციული ხელშეკრულებისას შესაბამისი პირი აღიჭურვება საჯაროსამართლებრივი უფლება-მოვალეობებით.¹⁵ მაშასადამე, ადმინისტრაციული ხელშეკრულება ადმინისტრაციული კანონმდებლობიდან გამომდინარეობს.¹⁶ ეს არ გამორიცხავს ადმინისტრაციულ ორგანოს მხრიდან სამოქალაქო ხელშეკრულების დადებას, თუმცა ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებას სხვა სახის ხელშეკრულებებისგან მიჯნავს ხელშეკრულების საგანი,¹⁷ ანუ საჯარო მიზნის განხორციელება. ადმინისტრაციული ხელშეკრულებისათვის დამახასიათებელია ის, რომ შეზღუდულია არა მხოლოდ ადმინისტრაცი-

¹³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებულ დავებზე, თბილისი, 2018, 47.

¹⁴ საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 65-ე მუხლი.

¹⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ოქტომბრის გადაწყვეტილება №ბს-466-447(კ-10).

¹⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებულ დავებზე, თბილისი, 2018, 46.

¹⁷ ტურავა პ., ზოგადი ადმინისტრაციული სამართალი, თბილისი 2016, 154.

თათია ჯორბენაძე, მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება

ციული ორგანო, არამედ მისი კონტრაჰენტიც. ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ ხელშეკრულების დადება ემსახურება იმ მიზნების მიღწევას, რისთვისაც არსებობს ზოგადად ადმინისტრაციული ორგანო.¹⁸ ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დადებული ხელშეკრულება ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებად უნდა დაკვალიფიცირდეს, თუ: შესაფასებელი ხელშეკრულების სამართლებრივ საფუძველი ადმინისტრაციული კანონმდებლობაა; შესაფასებელი ხელშეკრულების საგანი საჯარო მიზნის მიღწევასა და საჯარო ინტერესების აღსრულებას ემსახურება; სამართალურთიერთობის შედეგი საზოგადო ამოცანის გადაწყვეტას განაპირობებს.¹⁹

მოცემულ შემთხვევაში, სამივე წინაპირობას აკმაყოფილებს ბანკსა და სამინისტროს შორის დადებული ხელშეკრულება, რადგან უპირველესად, ამაზე თვით გადაწყვეტილება უთითებს: „გასაჩივრებულ გადაწყვეტილებაში გამოტანილი დასკვნები „რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიის შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის საცხოვრებელი ფართობებით უზრუნველყოფისათვის დამატებითი ღონისძიების განხორციელების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2008 წლის 25 დეკემბრის N915 განკარგულებით (შემდეგში: მთავრობის განკარგულება) დადგენილი წესების ანალიზს ეყრდნობა. ამ განკარგულებით სამინისტროს დაევალა 2008 წლის 6 აგვისტოდან რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიის შედეგად უსახლკაროდ დარჩენილი იმ ოჯახების საკომპენსაციო თანხით უზრუნველყოფა, რომლებმაც უარი თქვეს სახელმწიფოს მიერ შესყიდული, რეაბილიტირებული ან ახლად აშენებული საცხოვრებელი ფართების მიღებაზე. ამ მიზნით, 2008 წლის 29 დეკემბერს სამინისტროსა და მოპასუხეს შორის დაიდო სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ ხელშეკრულება, რომლის საფუძველზეც მოპასუხემ აიღო ვალდებულება, შეესრულებინა დაზარალებული მოსახლეობისთვის ერთჯერადი ფულადი

¹⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2017 წლის 20 აპრილის განჩინება №ბს-128-126(გ-17).

¹⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 18 ნოემბრის განჩინება №ბს-580-567 (გ-14).

დახმარების თანხების გაცემის საბანკო მომსახურება მთავრობის განკარგულებით დადგენილი წესის შესაბამისად²⁰.

სამინისტროს დებულებით, რომელიც ხაზს უსვამს საჯარო მიზნებსა და ამოცანებს, სამინისტროს ფუნქციები და ამოცანებია ქვეყნის პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული მდგომარეობის გათვალისწინებით, დევნილთა, თავშესაფრის მაძიებელთა, ლტოლვილის ან ჰუმანიტარული სტატუსის მქონე პირთა, რეპატრიანტთა, საგანგებო სიტუაციებით (სტიქიური უბედურებები, ეპიდემია და სხვა.) გამოწვეული მიგრაციული ნაკადის რეგულირება, მათი დროებითი ან მუდმივი განსახლების ორგანიზება, ადაპტაცია-ინტეგრაციისათვის პირობების შექმნა და სოციალური დაცვა, სათანადო სოციალურ-ეკონომიკური პირობების შექმნა. თვით ბანკსაც დაევალა, რომ თანხა ფიზიკურ პირებზე დებულების შესაბამისად გაცემა.

ცალკე მსჯელობის საგანია, ჩაითვლებოდა თუ არა განსახილველი ადმინისტრაციული ხელშეკრულება მესამე პირის სასარგებლოდ დადებულ ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებად. ადმინისტრაციული ხელშეკრულების შემთხვევაშიც შესაძლოა ის არ განმარტებულიყო, მესამე პირის სასარგებლოდ დადებულად, ადმინისტრაციული კოდექსის იმპერატიულ ნორმათა გამო (თუ მესამე პირს რაიმე ვალდებულება ეკისრება ან უფლება ეზღუდება, ხელშეკრულება ძალაში შევა მხოლოდ მესამე პირის წერილობითი თანხმობის შემდეგ²¹).

ცალსახაა, რომ ბანკსა და სამინისტროს შორის ურთიერთობა ადმინისტრაციული სამართლის სფეროს განეკუთვნება. სასამართლოს სარჩელის დაუკმაყოფილებლობის საფუძველად არ უნდა მიეთითებინა სამოქალაქო კოდექსის მუხლები, რომლებიც კრედიტორს მესამე პირის შეცვლის საშუალებას აძლევს. მიზანშეწონილი იქნებოდა, მსჯელობა ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 208-ე მუხლის მე-3 ნაწილით წარმართულიყო, რომელიც დელეგირებული უფლებამოსილების განმახორციე-

²⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 15 ივლისის განჩინება №ას-963-921-2013.

²¹ საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 67-ე მუხლი.

თათია ჯორბენაძე, მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება

ლებელი კერძო პირის მიერ მიყენებული ზიანისთვის პასუხისმგებელ პირს განსაზღვრავს.

სასამართლომ მესამე პირის შეცვლის უფლება კონტრაჰენტს მინიჭა სამოქალაქო კოდექსის 350-ე მუხლის მე-2 ნაწილის საფუძველზე, თუმცა აღნიშნული ნორმა მესამე პირის უპირობო შეცვლას ალბათ უფრო არ ითვალისწინებს. მაგალითად, შოტლანდიურ სამართალში ცალკე წესრიგდება მესამე პირის დაცვის სტანდარტი²² შესაბამისი აქტით (**Contract (Third Party Rights) (Scotland) Act 2017**) კონტრაჰენტს მესამე პირის შეცვლის უფლება ეზღუდება, თუ ამ უკანასკნელს აქვს ღირსი მოლოდინი ხელშეკრულების შესრულების მიმართ, მაგალითად, თუ ის რაიმეს აკეთებს ან მოქმედებისგან თავს იკავებს თავის უფლებაზე დაყრდნობით, რაც შესაძლებელია გავლენის მომხდენი იყოს მის მატერიალურ მდგომარეობაზე. თუ პირი იღებს ან ითხოვს შესრულებას მესამე პირის უფლებების ქონაზე დაყრდნობით, ყურადღება არ უნდა მიექცეს პირობის შეცვლას ან გაუქმებას, მის მიერ მატერიალური ზიანის მიღების ან გაუქმების, შეცვლის შემთხვევაში. ეს წესი არ მოქმედებს, თუ ხელშეკრულება ითვალისწინებს კონტრაჰენტების მიერ ამგვარი უფლებამოსილების განხორციელებას და მესამე პირმაც უნდა იცოდეს ან მოსალოდნელია, რომ იცოდეს ამგვარი სახელშეკრულებო პირობის შესახებ მანამ, სანამ იმოქმედებდა ან თავს შეიკავებდა მოქმედებისაგან.

შეიძლება ითქვას, რომ ის საკითხები, რაც საქართველოში ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპით წესრიგდება, შოტლანდიამ განსაზღვრა ერთიანი აქტით. აღნიშნული იმით აიხსნება, რომ სახელშეკრულებო ურთიერთობები საზოგადოებაზე იმდენად დიდ ზეგავლენას ახდენს,²³ ხშირად ხელშეკრულების თავისუფლება მოითხოვს გარკვეული შეზღუდვების დანერგვას, რათა თავისუფალი არჩევანის გაკეთება უზრუნ-

²²<http://www.lindsays.co.uk/news-and-insights/news/changes-now-in-force-for-business-contracts-involving-third-parties> [11.06.2018]

²³ Hilmlman R.A., *The Richness of Contract Law*, Springer, 1997, 271.

ველყოს.²⁴ სხვა სიტყვებით, ხშირად ხელშეკრულების თავისუფლების ქვეშ იმალება არსებითად უთანასწორო მდგომარეობა მხარეებს შორის²⁵ მაშინ, როდესაც ეს პრინციპი საწინააღმდეგოს მოიაზრებს.²⁶

შოტლანდიის მაგალითი არ ნიშნავს, რომ ქართულ სამართალშიც მესამე პირის უფლებები აუცილებლად საკანონმდებლო დონეზე მოწესრიგდეს. შოტლანდიურ სამართალში მესამე პირის უფლებების განვითარებას ხანგრძლივი ისტორია აქვს – მესამე პირის უფლებები ეფუძნება საერთო სამართლის სისტემას²⁷ და თვით ინგლისის დოქტრინის, “Privity of Contract”-ის დახვეწა მესამე პირებისთვის გარკვეული გამოწვევების დაშვების სახით შოტლანდიური სამართლიდან იყო ნაკარნახევი.²⁸ შოტლანდიაში მოქმედებდა დოქტრინა *Jus Quaesitum Tertio*²⁹ („მოქმედება მესამე პირის სასარგებლოდ“), რომლის პირველი გამოჩენა 1681 წელს, ერთ-ერთ სასამართლო გადაწყვეტილებას უკავშირდება.³⁰ მესამე პირების უფლებების ცვლილება ყველაზე გვიან 2018 წელს განხორციელდა³¹ და მიიღეს აქტი (Contract (Third Party Rights) (Scotland) Act 2017), შესაბამისად, ამ ტიპის ურთიერთობის ნორ-

²⁴ იქვე, 268.

²⁵ Turner Chr., *Unlocking Contract Law*, 4th Ed., Routledge, 2014, 4.

²⁶ McKendrick E., *Contract Law, Text, Cases and Materials*, 4th Ed., Oxford University Press, 2010, 684.

²⁷ <<http://constructionblog.practicallaw.com/contract-third-party-rights-scotland-act-2017-now-in-force/>> [03.04.2018];

²⁸ Merkin R., *Privity of Contract: The Impact of the Contracts (Right of Third Parties) Act 1999*, Routledge, 2013, 1, 333.

²⁹ <https://www.scotlawcom.gov.uk/files/8013/9592/4224/DP_TSO.pdf> [03.04.2018];

<<https://www.macrobets.com/farewell-jus-quesitum-tertio-hello-third-party-rights/>> [03.04.2018];

<<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=a585afd1-3651-4e78-a3f1-c5727a609364>> [03.04.2018].

³⁰ *New Perspectives in Scottish Legal History*, Edited by A. Kiralfy and H.L. Macqueen, Routledge, 1984, 5;

<<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=a585afd1-3651-4e78-a3f1-c5727a609364>> [03.04.2018].

³¹ <<http://www.lindsays.co.uk/news-and-insights/news/changes-now-in-force-for-business-contracts-involving-third-parties>> [11.06.2018].

თათია ჯორბენაძე, მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება

მატიულად ფართო მასშტაბით შეზღუდვა ხანგრძლივი პრაქტიკის შედეგი უნდა იყოს.

ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში კონტრაჰენტს მესამე პირის უპირობო შეცვლა შესაძლებელია შეეზღუდოს კეთილსინდისიერებისა და უფლების ბოროტად გამოყენების პრინციპების, მიზნობრიობისა და შესაძლო ზიანის ურთიერთშეჯერების საფუძველზე.

ზოგადად, საკითხი, თუ რა ფორმით, რა სიზუსტით უნდა იყოს მესამე პირის მონაცემები ხელშეკრულებით გათვალისწინებული, კითხვის ნიშნის ქვეშაა. მაგალითად, 2007 წელს თბილისის სააპელაციო სასამართლომ განმარტა, რომ: „მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულებისას სახეზე უნდა იყოს აუცილებლად კრედიტორი, მოვალე და პირი, რომლის სასარგებლოდაც იდება გარიგება, თუმცა არ არის სავალდებულო, რომ მესამე პირის კონკრეტიზაცია მოხდეს უშუალოდ ხელშეკრულებაში“³².

ამის საწინააღმდეგოდ, უზენაესმა სასამართლომ მოთხოვნა სხვა საფუძვლებთან ერთად არ დააკმაყოფილა იმის გამოც, რომ *„ხელშეკრულებაში მოსარჩელე უშუალოდ მოხსენიებული არ ყოფილა...“*³³ სააპელაციო სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილების თანახმად, მესამე პირი მის სასარგებლოდ დადებულ ხელშეკრულებებში კრედიტორია და მოთხოვნის უფლება ყოველთვის აქვს, თუ საწინააღმდეგო არ გამომდინარეობს ხელშეკრულებიდან.³⁴ არსებობს უფრო ადრინდელი, საწინააღმდეგო პრაქტიკა, რომლის მიხედვით, მესამე პირს არა ავტომატურად, არამედ მხოლოდ მაშინ ენიჭება მოთხოვნის უფლება, თუ მოვალე მის წინაშე პასუხისმგებელი პირია.³⁵

³² თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2007 წლის 20 დეკემბრის გადაწყვეტილება №2ბ/1339-07.

³³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატა 2011 წლის 11 აპრილის განჩინება №ას-195-184-2011.

³⁴ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2015 წლის 13 იანვრის განჩინება №2ბ/5180-14.

³⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 2 ნოემბრის გადაწყვეტილება N3კ/804-01.

IV. დასკვნა

საკანონმდებლო დათქმა მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების თავისუფლების არეალში მხოლოდ იმ ფაქტზე ამახვილებს ყურადღებას, რომ ასეთი ხელშეკრულების მიზანი კანონით დადგენილ ჩარჩოებს არ უნდა გასცდეს.³⁶ ცალკე რაიმე შეზღუდვა მესამე პირთა სასარგებლოდ ხელშეკრულების დადებისას არ გვხვდება.³⁷ მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების მიზანია, სარგებელი მოუტანოს მესამე პირს. შესაბამისად, დაუშვებელია იმგვარი ხელშეკრულების დადება, რომელიც სარგებლის ნაცვლად ზიანის მომტანი იქნება შესაბამისი პირისთვის.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მეოთხე თავი აწესრიგებს მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებულ გარიგებებს, რომლებიც სულ სამი მუხლისაგან შედგება. განსხვავებით შოტლანდიისაგან, საქართველოს კანონმდებლობა დეტალურად არ საზღვრავს მესამე პირის უფლებებს. კანონი მხოლოდ ჩარჩო მითითებებს იძლევა, თუმცა არ არის საჭირო ძირეული საკანონმდებლო ცვლილებები, თუ მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების ცალკეული ასპექტები სასამართლო პრაქტიკით მოწესრიგდება. სწორედ სახელმძღვანელო პრინციპების ჩამოყალიბება და გამარტივებული სამოქალაქო ურთიერთობები შესაძლოა ყოფილიყო შემდგომი საკანონმდებლო ცვლილების საფუძველი. შესაბამისად, სასამართლო პრაქტიკის განვითარებასა და მესამე პირის უფლებების სასამართლო პრეცედენტებით მოწესრიგებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, რადგან სამოქალაქო კოდექსი მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულებების მიმართ იმპერატიულ მოთხოვნებს არ აწესებს. სამწუხაროდ, დღევანდელი პრაქტიკა ურთიერთწინა-

³⁶ სახელშეკრულებო სამართალი, გ. ჯუღელის რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 214.

³⁷ ჯორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლება სამოქალაქო სამართალში, თბილისი, 2017, 280.

თათია ჯორბენაძე, მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულება

აღმდებლობის გარდა ძალზე ზოგადი დასაბუთებითაც ხასიათდება. უმჯობესი იქნება სასამართლო გადაწყვეტილებებში ზუსტად მიეთითოს, თუ განსახილველ საქმეზე ხელშეკრულების რა სახის დათქმამ განაპირობა მესამე პირისთვის უფლების მინიჭება ან ამგვარი უფლების წართმევა, რა შემთხვევაში შეუძლიათ კონტრაჰენტებს მესამე პირის შეცვლა ანდა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სარგებლის უფლების ჩამორთმევა, რა სახის სახელმძღვანელო პრინციპებით უნდა იმოქმედონ მხარეებმა ამ ტიპის ხელშეკრულების დადებისას, მკაფიოდ უნდა გაიმიჯნოს მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული სამოქალაქო-სამართლებრივი და ადმინისტრაციული ხელშეკრულებები და სხვ. სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაზე მოქმედებს როგორც „სოციალური ხელშეკრულებები“³⁸, ისე კერძო ავტონომიის ფარგლებში დადებული ხელშეკრულებების გამართულობა. შესაბამისად, სასამართლო გადაწყვეტილებაში კონკრეტული პრინციპების მითითება გააადვილებდა სამართლებრივ ურთიერთობებს. ურთიერთობის მონაწილე მხარეებს წინდანინვე გათვალისწინებული ექნებოდათ შესაძლო რისკები, რითაც ხელი შეეწყობა სასამართლოსთვის მომჩივანთა რაოდენობის კლებას, რაც პირდაპირპროპორციულ გავლენას მოახდენდა მართლმსაჯულების ეკონომიურობის პრინციპზე.

³⁸ MacMillan C., *Mistakes in Contract Law*, Oxford and Portland, 2010, 140.